

OBSERVAȚII ANTROPOLOGICE ASUPRA RESTURILOR OSOASE UMANE GĂSITE LA SALONTA ÎN AUGUST 2001

de

Simona Stanciu

Cu ocazia lucrărilor efectuate de Societatea Romtelecom de introducere a unor cabluri telefonice subterane în orașul Salonta, județul Bihor, într-o zonă situată la 5 m spre vest de Biserica Reformată, au fost descoperite urme de civilizație și resturi osoase umane. Săpăturile arheologice de salvare s-au desfășurat cu precădere pe sectorul de șanț cu lungimea de 12 m și lățimea de 0,75 m (secțiunea S I), sector orientat în direcția S-N, aflat pe carosabilul unei străzi asfaltate. În adâncime s-a săpat până la stratul viu aflat la 1, 50 m de la actualul nivel de călcare.

Materialul osos provine din dislocările lucrătorilor Romtelecom, respectiv a fost scos la suprafață de arheologi. Săpăturile arheologice de salvare s-au desfășurat într-o perioadă extrem de redusă de timp, fapt ce a permis doar observații antropologice extemporanee.

Starea de conservare a scheletelor este destul de precară, existând un număr de peste 400 fragmente osoase. Nu au fost găsite schelete complete, s-au păstrat mai intacte doar două cranii și câteva oase lungi ale membrilor. Numărul mare de fragmente scheletale acoperă toate grupele de vârstă, de la copii (grupa *infans* I și II), tineri (grupa *juvenilis*), până la adulți (*adultus*) și vârstnici (*senescens*).

Consemnarea arheologului care a condus lucrările de salvare, de grupare a indivizilor pe morminte, precum și prezența artefactelor: fragmente de lemn carbonizat și cuie de fier provenind de la sicrie, reprezintă indicii ale funcționării unui cimitir pe locul respectiv, probabil în apropierea unei biserici medievale. Fragmentele ceramice găsite în strat și datate de arheologi, plasează mormintele în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Tehnica antropologică folosită a fost morfoscopia și determinări antropometrice. Din studiul fragmentelor osoase umane, care așa cum am amintit, sunt incomplete și fragmentate pot fi trase câteva concluzii:

1. Mormintele au fost deranjate încă în vechime, fapt atestat de grămezile de oase care nu se aflau în conexiune sau proximitate anatomică și de

asemenea, de semnele de grataj de pe suprafața a numeroase oase, precum și de fracturile și secționările *post-mortem*, cauzate de unelte transfixiante, tăioase, probabil sape. Mormintele au fost dislocate în evul mediu pentru a face loc probabil altor indivizi și pe parcursul săpăturilor executate în epoca modernă pentru demantelarea unor construcții mai vechi.

2. Studiul celor două crani rămase relativ intacte: cel din mormântul notat M_1 , din groapa aflată între m 4-4,75 și la adâncimea de 1,75 m și cel notat de noi M_7 , dintre m 6-7,5 și de la adâncimea 0,75-1 m, prezintă un aspect morfologic foarte asemănător.

Craniul din M_1 , mai precis o *calvaria* (doar neurocraniul intact) are aspect doliocran formă ovoidă în *norma verticalis* (după clasificarea lui G. Sergi) și prezintă *sutura metopica*, acesta din urmă un caracter considerat a fi cu transmitere dominantă (cu o frecvență de 6,5% la populațiile de la noi). Indiciile secundarea de sex ale craniului și forma rotunjită, prezența suturilor craniene deschise, ne orientează spre un individ de sex feminin, juvenil, de circa 20 de ani.

Craniul aparținând M_7 , tot o *calvaria*, cu absența unei părți a bazei craniului și a frontalului, precum și cu scuama temporală dreaptă ruptă în vechime, aparține tot unei femei, adulte de 25-30 ani. Prezintă două oase suturale (wormiene) în stânga și dreapta, considerate a fi un caracter cu transmitere genetică. Fragmentul de os zigomatic prezent este gracil, de tip europoid.

Forma rotunjită a craniului, doliocrania, același aspect ovoid în *norma verticalis* reprezintă asemănări cu craniul M_1 . Nu se poate susține endogamia, apartenența la aceeași familie a craniilor din M_1 și M_7 , însă se poate susține apartenența la aceeași comunitate obștească.

3. Studiul fragmentelor de maxilar superior și inferior, care au fost găsite în morminte, arată următoarele: Fragmentele de mandibulă găsite în grămezile de oase dintre m 6-7,50, la adâncimea de 0,75-1 m, arată apartenența lor la trei persoane: două adulte și una vârstnică. Ultimul fragment, aparținând unei persoane de peste 60 de ani, este subțire, gracil, prezentând resorbție alveolară cu edentație *intra-vitam*. Numeroase fragmente de maxilar superior și mandibulă provenite din secțiunea de la m 0,70-1,5, a căror localizare inițială nu a putut fi precis determinată, aparține unor indivizi: infanțili (un sugar, un copil de 20-25 luni, un copil de 7 ani, unul de 13-16 ani) unui tânăr de 18-25 ani și unui adult (ultimul având gradul 2 de uzură al dinților de scara Martin). Au fost determinați 40 de dinți izolați, temporari și definitivi, majoritatea celor definitivi cu gradul de uzură 2-3, necariați. S-a constatat prezența unei malformații, unirea la nivelul coroanelor a unui I și PM rădăcinile fiind independente (taurodonție?). Din grămada de oase dintre m 6-6,5, scoase din șanț de

lucrătorii Romtelecom se pot identifica după dantură 4 indivizi: un sugar, un copil de 11-13 ani și 3 adulți (dinții cu grad de uzură 2 și 3 la ultimii).

Concluzia este prezența unor indivizi aparținând tuturor grupelor de vârstă, deci probabil morminte de familie, individuale și colective.

Putem afirma relativa absență a cariilor (un singur dinte cariat din cei examinați) surprinzătoare față de procentul de 15% pentru evul mediu francez. Cerealele bogate în glucide sunt principalele responsabile de apariția cariilor. Totuși, prezența edentațiilor ne indică dinți cariați, știindu-se că aceștia cad mai ușor decât cei sănătoși.

Gradul 2 de uzură dominant la adulți, precum și robustetea oaselor scheletale postcraniene, absența fracturilor intra-vitam, arată o populație relativ bine alimentată, posibil cu o dietă carnată, deci nu defavorizată social.

4. Studiul scheletului postcranian al indivizilor din secțiune ne oferă câteva date. Oasele lungi ale membrilor, extrem de fragmentate în toate mormintele, nu au permis măsurători privind indicii, însă studiul liniilor epifizare a confirmat prezența indivizilor de toate vârstele.

Individul din M₄, aflat în groapa dintre m 10,50-12 la adâncimea de 2,25 m, depus peste alții, prezintă integre cele două femure, lucru care ne-a permis (singurul caz!) estimarea staturii după formula pentru Europeizi a lui Olivier și colab. (1978). Mai este prezent în acest mormânt un fragment din porțiunea proximală a tibiei drepte, cea stângă completă, și un fragment din porțiunea proximală a peroneului drept. Aceste oase lungi ale membrilor inferioare sunt robuste, cu linii de inserție musculare puternice, optând pentru un adult de sex masculin. Lungimea "în poziție" a femurului stâng este 47,4 cm și formula aplicată pentru acesta este: 2,4202 femur + 58,33 (±3,48). Talia individului se confirmă a fi înaltă: 1,83 m (±3,48 cm).

Inserții musculare proeminente apar și la nivelul tibiei – *linea musculi solei*. Exemple sunt: M₆ (unul dintre mormintele suprapuse) unde sunt prezente ambele tibii, precum și la fragmentul de tibia dreaptă descoperită între m 6-7,5. Aceasta poate însemna mers pe jos pe distanțe mari.

La nivelul humerusului, în principal la un individ provenind tot din grămada dintre 6-7,5 m, constatăm *tuberositas deltoidea* proeminentă. Humerusul stâng respectiv nu este complet (măsoară 26,5 cm). Prezența spongioasei nealterate la nivelul colului anatomic și chirurgical (metoda Nemeskéri) ne indică un individ tânăr. Acesta a prestat o muncă fizică în care căra greutate.

Unul dintre indivizii aflați într-o groapă între m 1,50-1,60 prezintă la nivelul unei vertebre toracale (Th 6) o hernie nucleară intraspongioasă dovadă a fragmentării nucleului. Hernia discoidală a produs suferință purtătorului ei și poate însemna efectuarea unor eforturi fizice (ridicare de greutate), muncă fizică grea.

În concluzie, putem spune că patologia osoasă întâlnită este foarte săracă, în special remarcându-se absența calusurilor formate după fracturile din timpul vieții.

Deci, se dovedește, în măsura existenței unor materiale osteologice grav amestecate și deranjate mecanic, existența unui cimitir în care s-au înmormântat indivizi de toate vârstele și sexele, deci nu este un cimitir de tip închis (mănăstire, etc.), ci un cimitir al unei așezări de aspect rural.

*REMARQUES ANTHROPOLOGIQUES SUR LES VESTIGES OSSEUX
HUMAINS TROUVÉS A SALONTA EN AOUT 2001*

Résumé

Les vestiges anthropologiques trouvés à l'occasion des fouilles de sauvetage de Salonta ont été datés, d'après le matériel archéologique, au deuxième moitié du XVIe siècle, éventuellement au début du XVIIe siècle.

Le matériel ostéologique, dérangé dès l'ancienneté, consistant en plus de 400 fragments osseux, indique l'existence d'un cimetière de type rural dans lequel ont été enterrés des individus de tout âge et sexe.

L'étude paléopatologique indique la possibilité que certains individus eussent fourni un rude travail physique (soulever des fardeaux).